

مطالعات اسلامی در

دانشگاه‌های غرب

تحلیلا مفتحمان كتاب نگارانه (۱۹۴۹-۱۹۸۶)

سید سعید رضا عاملی

ترجمه آریا امین

پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۸۴۷۶۳

فهرست

۷	دباجه پژوهشگرده
۹	مقدمه
۲۸	اسلام و بیزانس
۳۵	اسلام و اندلس
۵۴	اسلام، مسلمین، استعمار و مدرنیسم (قرن پانزدهم تا اواسط قرن بیستم)
۶۴	اسلام، پسااستعمار و جهانی شدن (۱۹۴۹-۲۰۰۹)
۷۲	گمان: میان هراسها و دوستیها
۸۴	اسلام، راسم
۹۴	اسلام دوستی
۱۰۱	اسلام رومی
۱۰۶	اسلام جنسیت مدارانه
۱۱۲	اسلام پویا
۱۱۹	روش تحقیق و تحلیل داده
۱۳۰	بررسی کلی یافته‌ها
۱۴۷	منابع
۱۶۵	نمایه

مقدمه

طرح نسیم‌های افراطی درباره اسلام، بسیار آسان است. تمام کاری که باید انجام دهی در خواندن و در نسخه‌های *New Republic* است؛ سپس به این باور خواهی رسید که اسلام با شر رادیکال همبسته است، عرب‌ها فرهنگ سادی دارند و مواردی از این دست. در امریکای امروز، مادام که تعمیم‌های بحال باورناپذیری درباره هر گروه دینی یا قومی دیگری در جهان معاصر می‌شود، طبیعی است حساسیت زیادی نسبت به افریقایی - امریکایی ها، آسیایی - امریکایی ها و امریکای لاتینی‌ها در میان باشد.

ادوارد دبلیو. میدل ۲۰۰۱

اسلام جهان‌بینی جامع و همه‌شمولی است که آموزه‌های آن را درباره همه چیز از افراد گرفته تا اجتماعات، از بدن تا روح، از علم تا احساسات، خلاصه هر چیز دنیوی و آخروی را به پیروانش ارائه می‌کند. پیروان اسلام، خواه در وضعیت اقلیت و خواه اکثریت، یک جامعه جهانی را تشکیل داده‌اند. جوامع

مسلمانان در سراسر جهان حضور مشهودی دارند. در کنار پنجاه کشور با اکثریت مسلمان در سراسر جهان، نفوذ جهانی اسلام در سرزمین‌های دوردستی مانند استرالیا و آمریکای شمالی نیز مشهود است. به علاوه، دعوت اسلام از حیث زمانی و مکانی جهان‌شمول است و قرآن کریم هرگز تنها به یک کشور، اجتماع قومی یا قبیله خاص (مثلاً عرب‌ها) نپرداخته است. اسلام هرگز به یک دوره زمانی نیز محدود نشده است (مثلاً سال‌های ۶۱۰ تا ۶۳۲ میلادی پس از ظهور دین اسلام). اسلام خواستار توجه به داستان‌های گذشته است، به سرگذشت و روایات مردمان گذشته می‌پردازد، آینده را پیش‌بینی می‌کند و روز رستاخیز را به نوع بشر یادآور می‌شود.

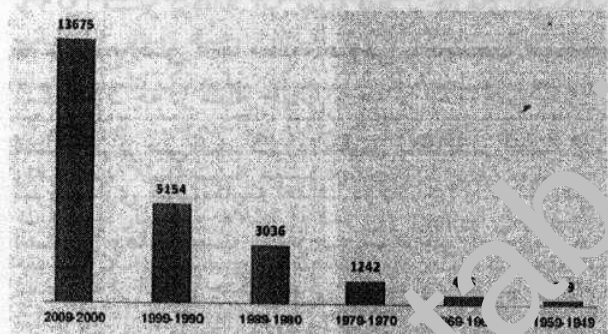
چنین دید جهانی‌ای، توجه جهانیان را در سراسر تاریخ اسلام به خود جلب کرده است. اسلام همیشه دست در کار تعامل و دادوگرفت با تمدن غربی بوده است. اسلام پس از پایان جنگ جهانی دوم، با پشت‌سر گذاشتن چند نقطه عطف و تحول، دوباره در کانون دغدغه‌های بیان تمدنی قرار گرفته است. این کتاب می‌کوشد به ارائه کتاب‌نگار به سبب سوط این دغدغه‌ها بپردازد.

تحقیق حاضر مطابق روش‌شناسی تحقیقی، مشتمل بر ۲۳۸۷۲ آیت در قالب نمونه گسترده‌ای است تا از این روال به بررسی دیدگاه‌های دانشگاهی غربی درباره اسلام و مسلمانان در شصت سال گذشته بپردازد. این ۲۳۸۷۲ آیت مشتمل است بر ۱۸۲۲۵ مقاله، ۳۱۷۰ کتاب و ۲۴۷۷ رساله

کارشناسی ارشد و دکترای تکمیل شده‌ای است که دانشگاه‌های غربی و نهادهای دانشگاهی بین سال‌های ۱۹۴۹ تا ۲۰۰۹ منتشر کرده‌اند. این نمونه فقط بر کارهای دانشگاهی که موضوع اصلی آن‌ها مطالعه عمومی یا تخصصی اسلام و مسلمانان ... چه در سطح جهانی و چه در یک محل معین - است، تمرکز می‌کند. گروه تحقیق IHRC در انجام این نمونه‌برداری، کتاب‌نگارانه اهداف دوگانه‌ای را دنبال کرده است: در وهله نخست ما متوجه شکوفایی آماری آثاری شدیم که در انتهای جنگ جهانی دوم به این سو با اسلام و مسلمانان مرتبط شده‌اند؛ البته می‌توان بخشی از این شکوفایی را به تکنیک‌های کاتالوگ‌سازی دیجیتال در دهه‌های اخیر نسبت داد.

در عصر پیش از انقلاب دیجیتال، تکنیک‌های آنالوگ موجب تحدید چشم‌انداز و سرعت انباشت، رده‌بندی و توزیع کاتالوگ‌های انبوه می‌شد؛ با این حال، سازگونی که داده‌های مربوط به سه دهه در این عرصه نشان می‌دهد، تعداد بسیار زیاد کارهای دانشگاهی در حوزه اسلام و مسلمانان گواه متقاعدکننده‌ای بر این نکته است که این اوج‌گیری آمار و محصول عواملی به غیر از امکانات کاتالوگ‌سازی دیجیتال است. اگر به افزایش شدید شمار چنین کارهایی در سال‌های ۲۰۰۰ توجه کنیم، این ادعا به بهترین شکل تأیید می‌شود. جهش از ۵۱۵۴ عنوان در دهه ۱۹۹۰ به ۱۳۶۷۵ عنوان در انتهای سال‌های ۲۰۰۰، توجه را به عوامل دیگری فراتر از انقلاب

دیجیتالی - به عنوان پدیده‌ای جدید - و انقلاب علمی بشر -
به عنوان سیر طبیعی زندگی در طول زمان - معطوف می‌کند.

نمودار شماره ... فراوانی کارهای دانشگاهی تحلیل شده (۱۹۴۹-۲۰۰۹)

در حقیقت در این نمونه دهه ۱۹۷۰-۱۹۸۰ دهه‌ای شصت ساله را پوشش می‌دهد، ۵۷/۵ درصد از کل کارها (از جمله مقاله‌ها، کتاب‌ها و رساله‌ها) در دهه حاضر نوشته شده‌اند. اینکه درصد بالایی از این افزایش به حوادث ۱۱ سپتامبر و پس از آن مرتبط باشد، یعنی رویدادهایی که توجه جوامع غربی را به مسلمانان در سراسر دنیا معطوف کرده است، امری قابل درک است. با این حال جدا از نوسان‌های معنادار آماری و تکروندگی اثرگذاری همچون ۱۱ سپتامبر، انگیزه دوم انجام این تحقیق فرضیه است که کارهای دانشگاهی غربی درباره اسلام و مسلمانان به شکل بی سابقه‌ای در حال افزایش هستند. بی شک این فرضیه به خودی خود سبب ابطال یا اثبات فرضیه‌های دیگر نمی‌شود. شکوفایی آماری بیان شده در بخش پیشین، تأکیدی بر

وجود نقطه‌ای بحرانی یا حیاتی در دیدگاه غربی نسبت به اسلام و مسلمانان است. بررسی چندبعدی طولی و تحلیل روندها یا گرایش‌ها به منظور ارزیابی خاستگاه‌ها و چشم‌انداز این نقطه بحرانی، ضروری است.

در مرحله کتاب‌نگارانه کنونی تلاش کرده‌ایم افزایش انبوه اشار از انتهای جنگ جهانی دوم به این سو را در صورت امکان پذیرد. دسته‌بندی متن براساس عنوان، طبق عناوین اصلی و ثانویه، فرعی آثار رده‌بندی کنیم. در غیر این صورت تلاش کردیم تا چه‌اندازه در صورت قابل دسترس بودن - یا حتی متن کامل آن را - را بنویسیم. ما همواره با برخی افراد خارج از پروژه مشورت می‌کردیم تا توجه شویم متون را به‌درستی رده‌بندی کرده‌ایم یا خیر. در حقیقت از به‌کاربردن هر نوع رده‌بندی از پیش آماده پرهیز کردیم و از خط‌مشی‌های موضوعی^۱ که از دل خود واحدهای تحلیلی برده و بالغه بر می‌آمد، پیروی کردیم.